

AMSTERDAMSE KUNSTRAAD

VERKENNING 2022

AMSTERDAMSE KUNSTRAAD

INHOUD

VERKENNING 2022

Voorwoord 04

Inleiding 07

→ Makers 09

→ Vestigingsklimaat 11

→ Diversiteit en inclusie 13

→ Financiën 17

→ Personeel 19

→ Programma 21

→ Publiek 23

→ Stadsdelen 26

→ Kunstenplan 2025-2028 27

Toelichting Amsterdamse culturele sector 32

Aanbevelingen 42

Colofon 48

Bijlage: Opdrachtverlening Verkenning 2022 50

AMSTERDAMSE KUNSTRAAD

VOORWOORD

VERKENNING 2022

Elke vier jaar wordt de Amsterdamse Kunstraad gevraagd een verkenning te maken van het 'culturele landschap' in Amsterdam. Een verkenning van opvallende artistieke ontwikkelingen binnen de verschillende disciplines en andere zaken die spelen in de sector. De laatste verkenning schreven we een jaar voordat corona de sector op z'n kop zette. Veel van wat er in de Verkenning 2019 beschreven staat, is nog steeds van kracht. In sommige gevallen uitvergroot, in andere gevallen geremd. Anders dan andere jaren vraagt het college de kunstraad nu vanuit de verkenning ook aanbevelingen te doen voor een 'toekomstbestendige sector'. De Verkenning 2022 is de eerste stap in de voorbereiding van het Kunstenplan 2025-2028.

Kunst- en cultuurbeleid is voor alle Amsterdammers. Amsterdam heeft in 2030 een miljoen inwoners. Het budget voor kunst en cultuur groeit vooralsnog niet mee. Veel hogere kosten en een gelijkblijvend cultuurbudget betekenen daarom feitelijk een forse bezuiniging op kunst en cultuur. Er moeten scherpe keuzes gemaakt worden:

Welke stad wil je zijn?
Waar investeer je in?
Voor wie?
Door wie?

Voor de Verkenning 2022, en ook voor de Culturele Investeringsrekening (maart 2022), spraken we met de Amsterdamse culturele sector: van culturele instellingen (gesubsidieerd en niet gesubsidieerd) tot individuele makers, maar bijvoorbeeld ook met beleidsmakers van de verschillende stadsdelen en stadsgebied Weesp. Ook voerden we sectorgesprekken op disciplineniveau in samenwerking met Amsterdam Culturele Instellingen (ACI), BOMRA (BroedplaatsOndernemers MRA), P_Oi (Platform Ontwikkelinstellingen) en Mocca. Het Amsterdams Fonds voor de Kunst (AFK) hebben we op verschillende momenten betrokken.

De gesprekken met de sector waren opvallend eensgezind – meer dan ooit zijn instellingen ervan doordrongen dat ze samen sterker staan. De focus van de meeste gesprekken lag niet op het artistiek inhoudelijke, maar op de gevolgen van corona en alle andere structurele zorgen die de sector op dit moment doen wankelen. Stijgende energiekosten, hoge inflatie, huisvestingsproblemen, personeelstekorten en verander(en)d publiek zijn van grote invloed. Instellingen komen hierdoor voor onmogelijke dilemma's te staan: huur betalen of programma maken?

In de opdrachtformulering voor de Verkenning 2022 stelt wethouder Touria Meliani dat 'de context waarbinnen de Verkenning 2022 wordt opgesteld radicaal anders is dan voorgaande keren'. De opzet van de Verkenning 2022 is ook anders dan voorgaande keren. In alle gesprekken die we voerden, domineerden grote overstijgende thema's. Deze verkenning is een verkenning van de sector als geheel. Met de ontwikkelingen,

uitdagingen (noodkreten) en kansen die de disciplines overstijgen: de positie van makers, het vestigingsklimaat, diversiteit en inclusie, financiën, personeel, programma en publiek. Enkele additionele opvallende ontwikkelingen of constateringen in de verschillende onderdelen van de sector, noemen we in de ‘toelichting op de culturele sector’.

Voor de instellingen die een aanvraag willen doen voor het Kunstenplan 2025-2028 is het noodzakelijk zo snel mogelijk duidelijkheid te hebben. Over de structuur, de eisen en de beoordeling. Om die reden betrekken we ook dat kunstenplan in deze verkenning. De maatschappij is continu in beweging. De culturele sector moet zich daartoe verhouden en meebewegen. Het (subsidie)systeem ook.

Namens het bestuur van de Amsterdamse Kunstraad,

Felix Rottenberg, voorzitter
Barbara van de Water, algemeen secretaris

AMSTERDAMSE KUNSTRAAD

INLEIDING

VERKENNING 2022

De sector kijkt terug op een periode van ‘achter de crisis aanrennen’ en ‘uitputting’. Corona heeft het culturele veld hard geraakt, dat is in alle delen van de sector terug te zien. Vooral onafhankelijk werkende makers en andere zelfstandigen hebben het zwaar: van de coronasteun is te weinig bij zzp’ers terecht gekomen. Meerjarig gesubsidieerde instellingen hebben dankzij de doorlopende subsidie en coronasteun de basis overeind kunnen houden. De (tevens) landelijk gesubsidieerde instellingen werden het beste bediend door coronasteun. Bij instellingen die geen structurele subsidie krijgen, is het beeld wisselend.

In de hele sector zijn grote verliezen geleden, maar er zijn onderlinge verschillen. Zo hebben de coronabeperkingen de instellingen met een hoog percentage eigen inkomsten het hardst geraakt. Podia en musea hebben niet alleen inkomsten uit kaartverkoop gemist, ook de markt voor verhuur is stilgevallen. Gezelschappen en bespelers zonder eigen gebouw waren flexibeler in het terugbrengen van vaste lasten dan instellingen met een eigen pand. (kunstraadadvies Addenda Amsterdam Bis, 2021)

Personeel is overwerkt of niet te vinden. Het aanbod is verarmd, met weinig ruimte voor innovatie en experiment. De aandacht voor diversiteit en inclusie variëert. Een groot deel van het publiek blijft nog altijd weg, met een flink verlies aan publieksinkomsten als gevolg. Wel ziet men in de hele sector een toename van een relatief jong publiek. Ook werkte de coronaperiode als katalysator voor digitalisering; in bedrijfsvoering, het maakproces, de uitvoering, het publieksbereik en als promotiemiddel. In de periode dat live bijeenkomsten niet konden plaatsvinden, zijn makers, instellingen en publiek gewend geraakt aan digitale alternatieven.

Voor de korte termijn zijn instellingen en makers genoodzaakt keuzes te maken, soms kan er simpelweg minder worden gedaan. Voor de langere termijn moeten instellingen kritisch zijn op hun manier van werken. De effecten van de verschillende crises zullen de culturele sector voorlopig in hun greep houden. De vraag is wat blijvend is en wat niet. De komende jaren zullen bepalend zijn.

MAKERS

Amsterdam is een stad van makers: er is een gigantisch aanbod kunstvakopleidingen, zoals de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten (AHK), Gerrit Rietveld Academie en Sandberg Instituut, ROC PACT+ en postacademische instellingen als De Ateliers en Rijksakademie van beeldende kunsten. Jaarlijks bereiden duizenden studenten zich voor op een carrière in de culturele sector. Ook is er een groot aantal autodidacten. De kunsten hebben een enorme impact op de leefbaarheid en de aantrekkelijkheid van de stad. Met hun verbeeldingskracht en ontwerpend vermogen dragen kunstenaars bij aan de oplossingen van stedelijke vraagstukken. Maar de makers krijgen in Amsterdam letterlijk en figuurlijk steeds minder plek, terwijl ze de basis zijn van de hele culturele sector.

→ **Makers moeten kunnen wonen in de stad**

Het leven in Amsterdam wordt voor veel (beginnende) kunstenaars en artiesten in rap tempo onbetaalbaar, waardoor talent de stad verlaat. Hetzelfde geldt voor alle ondersteunende functies in de culturele sector. Een deel van de beginnende (studerende) kunstenaars woont in woongroepen of jongerenwoningen, waar een beperkte huurperiode geldt. Door de inkomenspositie van makers betekent doorstroom vaak uitstroom: makers zijn genoodzaakt naar andere steden of naar het buitenland te verhuizen.

→ **Makers moeten in hun levensonderhoud kunnen voorzien**

Steeds meer makers voeren noodgedwongen verschillende beroepspraktijken binnen en buiten de culturele sector, omdat het makerschap alleen niet in levensonderhoud voorziet. Met name voor makers die minder toegang krijgen tot de mogelijkheden binnen de huidige structuur. Dit staat groei en verdieping in de weg, wat gevolgen heeft voor het hele culturele landschap.

→ **Makers moeten zich kunnen ontwikkelen**

Makers hebben ruimte nodig voor artistiek onderzoek dat niet resultaat gericht is, bijvoorbeeld met atelierplekken in broedplaatsen en regelingen zoals de stipendia en ontwikkelsubsidie van het AFK. De afgelopen jaren is een aantal fysieke ontwikkelplekken, die met name jonge makers ondersteunden, weggevallen. Het gevolg is dat men naar andere steden gaat of niet eens naar Amsterdam komt om te studeren of te werken. Letterlijke ruimte is nodig: repetitieruimte is aan het verdwijnen en/of te duur geworden voor veel makers.

De Sloot is een onlangs geopende theaterbroedplaats met twee zalen in Nieuw-West. Hier hebben makers de mogelijkheid om meer en duurzaam met gelijkgestemden op te trekken, expertise te delen en ruimte te creëren voor vormen van experiment zonder productiedruk.

→ Makers moeten kunnen presenteren

Onafhankelijk werkende makers hebben weinig presentatiemogelijkheden. Waar werk van beginnende makers kan bijdragen aan een meer innovatieve programmering, vrezen zalen voor het risico op minder publiek en daarmee minder inkomsten. De nieuwe makers aan wie wel de kans geboden wordt in grote zalen te spelen, worden vaak meteen door meerdere podia/gezelschappen/presentatieplekken gevraagd. De sector is gezamenlijk verantwoordelijk om te zorgen dat een diversiteit aan makers de ruimte en kansen krijgt om te groeien. Het gaat om durven en gunnen.
Daarnaast is het investeren in de professionalisering en groei van nieuwe presentatieplekken van wezenlijk belang voor het bestel, zeker daar waar nog weinig voorzieningen zijn.

Toegewijde (pop)podia zoals Paradiso en Melkweg investeren met Paradiso Melkweg Productiehuis in de Amsterdamse muziekketen met talentontwikkelingsprogramma's in verschillende stadsdelen. De ruimte en middelen die door deze organisaties worden ingezet voor experiment brengen nieuw talent en nieuw publiek. Deze programmering is voor een groot deel verliesgevend, maar essentieel voor die volgende stap in de carrière van jonge artiesten/musici.

→ Makers moeten kunnen doorstromen

Een duurzame structuur met stabiliteit voor midcareer makers ontbreekt volledig. Ruimte voor projecten van kunstenaars in fondsregelingen, bij broedplaatsen of productiehuizen is essentieel voor de instroom van talent. Maar de doorstroom is vooral een punt van zorg. Doorstroom mogelijkheden zijn nog meer onder druk komen te staan in de coronaperiode. Veel midcareer makers – tussen opkomend en gearriveerd – kunnen niet doorontwikkelen.

VESTIGINGSKLIMAAT

Amsterdam ondervindt grote last van de vastgoedcrisis. In 2030 heeft Amsterdam naar verwachting 1 miljoen inwoners. Er staat veel nieuwbouw op stapel, met name in Amsterdam-Noord, Nieuw-West en Zuidoost. De kunstraad heeft grote zorgen over hoe deze nieuwbouw zich gaat verhouden tot het aanbod van en de toegang tot kunst in de stad. De stad groeit, maar het budget voor kunst en cultuur groeit niet mee.

De culturele infrastructuur in stadsdelen schiet vaak tekort. Er worden instellingen aangetrokken om een gebied aantrekkelijker te maken, bijvoorbeeld door gereduceerde huren aan te bieden, maar voor een beperkte periode. Deze tijdelijkheid is, zeker in de stadsdelen die verder ontwikkeld worden, een groot probleem: er wordt niet geïnvesteerd in continuïteit.

> In Noord wordt een veelgebruikte oefenruimte in de Parlevinker gesloopt voor woningen. Veel (professionele) musici en buurtbewoners maken gebruik van de muziekstudio. Dit voorbeeld staat niet op zichzelf, zo zijn er meerdere kleine ondernemingen in Noord die moeten wijken.

> Veel clubs en initiatieven die inmiddels van grote betekenis zijn voor de stad verdwijnen. Zo loopt de vergunning van clubs als Skatecafé en Garage Noord af in april 2023.

Tijdelijkheid is een aanvulling, geen basis. De culturele infrastructuur in stadsdelen kan niet leunen op tijdelijkheid, daar gaan instellingen aan ten onder. Er kunnen geen wederkerige relaties ontwikkeld worden, wortels kunnen niet groeien. De kunstraad heeft in dit verband eerder al, in de Culturele Investeringsrekening 2022, aandacht gevraagd voor Zuidoost – veel initiatieven hangen in het stadsdeel, door gebrek aan duurzame voorzieningen, van tijdelijkheid aan elkaar. Die tijdelijkheid moet vertaald worden in langdurig uitvoeringsbeleid.

Huisvesting

Ambities van het gemeentebestuur om talent te koesteren en vast te houden hebben weinig nut als aan basale levensbehoeften (onderdak) niet kan worden voldaan. Het grote woningtekort en de onbetaalbare woon- en werkruimtes jagen veel (jonge) makers en anderen die in de sector werkzaam zijn de stad of zelfs hun vak uit. Bij broedplaatsen en atelierwoningen is dit al langer een probleem. Zonder stabiele huisvesting is het volhouden van een kunstpraktijk vaak onmogelijk. Niet alleen individuen worstelen hiermee, ook voor kunstinstellingen is de situatie alarmerend.

Huurkosten

Kiezen tussen huur betalen of programma maken, dat is (binnenkort) realiteit voor sommige instellingen, bijvoorbeeld in de beeldende kunsten. Huurkosten stijgen exponentieel, met huurverhogingen tot wel 12,5 procent. De gevolgen van het invoeren van kostprijsdekkende huur beginnen zich af te tekenen. Kostprijsdekkende huren zijn een gevolg van de Wet Markt en Overheid: overheidsbeleid mag niet marktverstorend werken. Het is de vraag of gemeenten met deze wet- en regelgeving soepeler om kunnen gaan. Ook de jaarlijkse huurverhoging is forser dan voorheen vanwege de hoge inflatiecijfers. Daar komen de energielasten, die voor veel instellingen gigantisch stijgen, nog bovenop.

Internationalisering

Amsterdam zet haar culturele positie en reputatie op het gebied van internationalisering op het spel. Om de internationale ambities van ‘wereldstad’ Amsterdam te kunnen waarborgen, moet er een balans komen tussen economische ontwikkeling en de beschikbare vastgoed- en woningvoorraad. De huisvestingsproblematiek leidt ertoe dat de stad niet alleen voor makers, medewerkers en culturele instellingen, maar ook voor internationale kunstenaars slecht toegankelijk is. De overnachtingskosten zijn hoog en voor veel instellingen niet meer op te brengen. Ook het verkrijgen van visa is ingewikkeld. Gevolg is dat internationaal talent wegblijft; uitwisseling en residentie zijn zo bijna niet meer mogelijk. Dit tast het culturele weefsel van de stad aan en heeft negatieve gevolgen voor de internationale uitstraling van Amsterdam als kunststad.

DIVERSITEIT EN INCLUSIE

Het Amsterdamse culturele veld bestaat uit een groep makers en disciplines, waarin de meerstemmigheid van de bewoners weerspiegeld is. Er is een opleving in het aanbod van talent dat ruimte claimt en maakt voor perspectieven die nog te weinig vertegenwoordigd zijn. Vrijwel alle Amsterdamse culturele instellingen verhouden zich tot diversiteit en inclusie, de een vanzelfsprekend, de ander met enige weerstand. Medewerkers en makers hechten veel waarde aan de toewijding van een instelling aan inclusie, (sociale) veiligheid in werkprocessen en diversiteit in het aanbod. Met de verschillende (project)regelingen van het AFK neemt culturele en genderdiversiteit binnen het bestel toe. Toch is het (gesubsidieerde) culturele veld nog altijd niet voor iedereen toegankelijk. Er is nog geen sprake van een systemische verandering.

Actieplan diversiteit en inclusie

In 2020 heeft wethouder Meliani met het Actieplan diversiteit en inclusie en de facultatieve nulmeting (een startpunt voor reflectie op de Code Diversiteit & Inclusie) een belangrijke stap gemaakt met het agenderen en stimuleren van bewustzijn over diversiteit en inclusie. Het actieplan heeft verscheidene instellingen (binnen verschillende disciplines) in beweging gezet, waarbij de aanpak voor het bevorderen van diversiteit en inclusie verschilt. Ook verschilt het bewustzijn over wat inclusie kan bevorderen en wat het kan tegenwerken, zoals hiërarchische verhoudingen, machtsstructuren en vooroordelen.

Het Actieplan diversiteit en inclusie was voor het huidige kunstenplan een instapeis. Meerdere instellingen spreken de angst uit om in het volgende kunstenplan ‘afgerekend’ te worden op eisen omtrent diversiteit in de organisatie. Hierbij gaat het nadrukkelijk om culturele diversiteit.

Voor sommige instellingen zijn diversiteit en inclusie (al jarenlang) vanzelfsprekend onderdeel van het DNA van de organisatie. Zij verdiepen zich consequent in de behoeften van hun doelgroepen en personeel. Samenwerkingen gaan zij aan op basis van gelijkwaardigheid. Dit weerspiegelt zich in relevante en integere programmering voor een breed publiek. Deze instellingen geven aan dat ze vaak gevraagd worden voor advies of samenwerking om inclusie bij andere instellingen te vergroten. Er zijn grote verschillen in hoe organisaties hiermee omgaan: sommige gaan, onder voorwaarde van gelijkwaardig partnerschap, samenwerkingen aan. Maar er zijn ook organisaties die zich niet (meer) ‘lenen’ voor advies en/of zich voornamelijk richten op het bouwen en voeden van hun eigen community.

Er zijn instellingen die de afgelopen jaren flinke stappen hebben gemaakt en aangeven dat het actieplan een stimulans is geweest om concrete veranderingen door te voeren en te omarmen. In de programmering, maar ook in de samenstelling van

het medewerkersbestand is een duidelijke koersverandering zichtbaar. Verjonging in het team draagt er in meerdere disciplines aan bij dat ook thema's rondom inclusie, als gendergelijkheid, toegankelijkheid en inclusief taalgebruik natuurlijker worden besproken. Mede dankzij de inzet en kennis van voorgaande generaties, zijn deze onderwerpen en de bijbehorende meerstemmigheid voor een bepaalde (jongere) generatie/subcultuur een vanzelfsprekendheid. Dit is ook te zien aan functieomschrijvingen en de taakverdeling binnen organisaties zelf. Zo zoekt ISH een 'Hoofd Educatie en Community' en zoekt Museum Rembrandthuis 'Medewerkers Publiek en Veiligheid'.

Ook zijn er instellingen die aan het begin staan van bewegen richting inclusie. Soms zijn er eerste ontwikkelingen te zien, vooral op het gebied van (rand)programmering. Een duurzame vertaalslag naar het reguliere aanbod blijft uit. Uit angst om publiek kwijt te raken is programmering veelal behoudend en maken instellingen weinig ruimte voor meerstemmigheid. Makers in verschillende disciplines benoemen heel expliciet het '*tick the box*' principe dat zij in de sector zien – het werken met makers uit een gemarginaliseerde groep, om aan een (gevoelde) diversiteitseis te voldoen. Zij worden veelal benaderd voor incidentele themaprogrammering zoals tijdens Pride en Keti Koti. Verschillende makers signaleren daarbij minder artistieke ruimte.

Vooral op het gebied van personeel, met name op beslissende posities, besturen en raden van toezicht is nog weinig meerstemmigheid. Ook is niet elke organisatie uitgerust om ruimte te scheppen voor de perspectieven van een (jonge) generatie professionals van kleur. Er wordt geleund op (soms één of slechts enkele) medewerkers met weinig mandaat, maar daarbij wordt onvoldoende geïnvesteerd in een veilig werkklimaat.

Sommige instellingen geven aan dat inclusie wordt gevoeld als verplichting. Instellingen die 'moeite' zeggen te hebben met meer culturele diversiteit in personeel, programma en publiek wijten dit veelal aan factoren buiten de organisatie zelf: het ontbreken van diversiteit op kunstvakopleidingen, beperkt cultuuronderwijs en ouders die minder investeren in talentontwikkeling. Die factoren spelen uiteraard een rol en hebben aandacht nodig. Meer aandacht kan er wat de kunstraad betreft uitgaan naar de kwaliteit van inclusie en interne processen bij de instelling zelf: wie zijn bepalend, wie zijn verantwoordelijk, wie worden er betrokken, en op wat voor manier?

De documentaire White Balls on Walls (2022) van Sarah Vos volgt de kwetsbare stappen die het Stedelijk Museum zet richting inclusief beleid. In de film worden de successen en uitdagingen getoond rondom de impact daarvan op vrijwel alle facetten van de organisatie. Van het bevragen van de context waarbinnen een collectie wordt getoond tot bewustwording van de perspectieven die waarde bepalen. Opvallend is dat meerdere Amsterdamse musea een gevorderd gesprek voeren over inclusie. Daar spelen maatschappelijk relevante vraagstukken als 'vanuit welke perspectieven vertellen we verhalen' een grotere rol.

Opleidingen

Kunstvakopleidingen hebben een belangrijke taak bij het voorbereiden van talenten op een loopbaan in het culturele veld. Veel kunstvakopleidingen in Amsterdam zijn overwegend wit. Aangeboden vakgebieden en expertise van docenten sluiten niet altijd aan bij de behoeften van (potentiële) studenten en ontwikkelingen in de stad. Keuzevakken die het curriculum verbreden zijn vaak tijdelijk. Niet alleen het lesaanbod/repertoire moet inclusief zijn, maar ook de 'bedrijfscultuur'. Opleidingen en culturele instellingen hebben een gedeelde verantwoordelijkheid binnen de keten om ervoor te zorgen dat het veld voor nieuwe talenten aantrekkelijk, haalbaar en betaalbaar is. Het gaat om rolmodellen en representatie. Diversiteit in (opleidingen voor) de functies die het beoordelen en waarderen van de kunsten beïnvloeden, is hierbij ook noodzakelijk. Denk aan cultuuronderzoekers, archiefbeheerders, recensenten, opiniemakers, moderators en curatoren.

Poetry Circle Nowhere is een doorontwikkelingstraject gestart waarbij door middel van *peer to peer learning* spoken word-artiesten eigen ondernemingen opzetten en platformen creëren. Deze groep is groeiende en vanuit andere instellingen neemt de vraag naar deze makers toe.

Er is een grote groep makers die zich niet aangetrokken voelt tot de geïnstitutionaliseerde opleidingen, of daar niet bediend wordt. Veel van deze makers richten zelf een stichting op en schrijven, produceren en presenteren hun werk op eigen kracht. Er ontstaan community's van onafhankelijke makers die onderling kennis uitwisselen, elkaar ondersteunen en inspireren. Deze vaak niet-gesubsidieerde zelfstandigen vervullen een belangrijke taak in het bedienen van een grote groep publiek én potentieel talent. Dit geldt ook voor verschillende (gesubsidieerde) instellingen/podia die actief ruimte en begeleiding bieden aan makers buiten de kunstvakopleidingen.

Met talentenjacht BEST OF THE WEST biedt Podium Mozaïek jonge talenten tussen de 8 en 25 jaar een podium. De winnaars van dit programma mogen deelnemen aan een talentontwikkelingstraject.

FINANCIËN

De culturele sector verkeert financieel gezien in zwaar weer. Flinke huurverhogingen, forse inflatie, minder publiek, gestegen inkoop voor horeca en ook de zakelijke markt en evenementen lopen achter. Daar komen de torenhoge energieprijzen, mede als gevolg van de oorlog in Europa, bovenop. Voor de instellingen die een gebouw beheren is de energieprijs buitenproportioneel. Om medewerkers te behouden en/of te compenseren in koopkrachtverlies, lopen de loonkosten flink op. Veel instellingen hebben hun reserves, als ze die al hadden, flink moeten aanspreken in de afgelopen coronajaren.

Tegelijkertijd moet de sector nu investeren: in duurzaamheid, marketing en speciale programma's, bijvoorbeeld ten behoeve van online zichtbaarheid en toegankelijkheid. Dat levert een grotere impact op. Een gelijkblijvend budget voor kunst en cultuur enerzijds en (exponentieel) stijgende kosten anderzijds betekent in feite dat er door de stad bezuinigd wordt op het kunst- en cultuuraanbod. De indexatie van de gemeentelijke subsidies (1,5% in 2022 en 7,3% in 2023) vangt die kosten niet allemaal op. In begrotingen heeft men onvoldoende rekening kunnen houden met deze (deels) onvoorziene lastenverzwaringen. Instellingen voelen zich overvraagd en opgebrand, het water staat ze aan de lippen. Er is een noodzaak tot het onderzoeken van nieuwe verdienmodellen.

Professionalisering

De financiële bedrijfsvoering is een punt van zorg. Niet zelden hebben instellingen een geweldig inhoudelijk ambitieniveau, maar delft de zakelijke kant het onderspit. Zowel kleine als middelgrote organisaties worstelen hiermee. Vooral voor organisaties die met projectfinanciering werken, is het lastig om de continuïteit van de zakelijke kant te waarborgen. Vaak is er alleen budget beschikbaar voor het aanbod, de artistieke inhoud.

In een sector zoals de beeldende kunsten, waar van oudsher minder subsidiegeld naar toe gaat ten opzichte van andere sectoren, is een langzame uitputting gaande omdat de financiële basis niet in orde is. Een duurzame professionalisering, zowel op individueel niveau als collectief, is essentieel voor een toekomstbestendige sector.

Tijdens de coronaperiode is op initiatief van de Amsterdamse Kunstraad in samenwerking met het AFK het platform Cultuurherstel gelanceerd. Professionals uit het bedrijfsleven met affiniteit voor kunst en cultuur worden onbezoldigd als coach gekoppeld aan culturele organisaties met een hulpvraag op het gebied van bijvoorbeeld strategie, financiering of organisatie. Het doel is om de (financiële) kwetsbaarheid van culturele organisaties te reduceren, zodat zij meer regie over hun toekomst krijgen. De pilot was succesvol en heeft inmiddels een vervolg gekregen.

Digitalisering

Digitale innovatie is de toekomst, maar het ontbreekt vooralsnog aan verdienmodellen. Het is geen nieuw fenomeen, veel instellingen werken bijvoorbeeld al jaren aan het digitaliseren van de eigen collectie of het online streamen van hun programma. De rol van digitale media in ons leven neemt toe, het leven verplaatst zich steeds meer naar het online domein. Daar moeten de kunsten bij aanhaken. Culturele instellingen moeten een strategische visie ontwikkelen met betrekking tot hun digitale ambities en toegankelijkheid. Er is behoefte aan collectieve steunpunten voor kennisdeling. Online aanbod zou niet beschouwd moeten worden als een (extra) verdienmodel, maar als een kerntaak van een instelling.

Biblio-Graph, een innovatieve bibliotheekapp van kunstenaarscollectief Archival Consciousness, begon als een digitaal kunstproject dat werd tentoongesteld bij De Appel. Het wordt nu verder ontwikkeld tot hybride tool voor culturele archieven om digitale geletterdheid te bevorderen.

PERSONEEL

Het welzijn van de mensen die werkzaam zijn in de culturele sector staat onder druk. De (mentale) gezondheid heeft een dreun gekregen, met uitval en uitloop van medewerkers tot gevolg. Mensen hebben geen tijd gehad na corona bij te komen en zijn uitgeput door de continue onzekerheid van last-minute programmering afschalen, omgooien of cancelen. Steeds vaker vragen mensen zich af of ze nog wel willen werken in deze onrustige sector, voor lonen waarmee je in Amsterdam nauwelijks een woning huurt.

Een van de grootste uitdagingen voor de culturele sector is het aantrekken en vasthouden van personeel. Net als in andere sectoren kampen ook culturele instellingen met een personeelstekort of geven ze aan moeilijk nieuwe medewerkers te kunnen vinden. De arbeidsmarkt is krap en het verloop hoog. Instellingen zijn meer dan ooit elkaars concurrent op het gebied van personeel. Deze ontwikkeling legt druk op continuïteit.

> Veel festivals werken doorgaans met een kleine vaste kern en vullen het personeelsbestand met tijdelijke krachten aan voor een korte periode. Het is een uitdaging elk jaar weer voldoende personeel te vinden. De veranderende arbeidsmarkt maakt dat nog moeilijker. Dit heeft gevolgen voor de continuïteit. Kleine festivals die elkaar opvolgen, delen soms personeel, maar raken ook steeds vaker mensen kwijt aan de grotere instellingen die meer (kunnen) betalen.

Geboren uit nood – door de sluiting van kunst- en cultuurinstellingen was er immers weinig werk – zijn zzp'ers zich gaan omscholen of zijn ze een andere richting op gegaan. Er is een structureel tekort aan crew. Vooral het gebrek aan technici is hierdoor problematisch. De grote personeelstekorten hebben invloed op allerlei bedrijfsprocessen. Instellingen kijken soms hoe ze zelf mensen kunnen opleiden. Zo zijn sommige begonnen met scholingstrajecten voor productiemedewerkers en technici.

Fair Practice Code

Veel organisaties hebben moeite met fair pay, een essentieel onderdeel van de Fair Practice Code. Deze gedragscode vormt een richtlijn voor eerlijk ondernemerschap binnen de culturele sector en wordt vanzelfsprekend door iedereen onderschreven. Maar er klinkt ook kritiek: de code zou te weinig rekening houden met verschillen (bijvoorbeeld in grootte) tussen instellingen. Fair pay lijkt niet voor iedere organisatie haalbaar, de zorgen hangen samen met andere stijgende kosten.

Daar waar de zelforganisatie in een sector laag is (geen collectieve afspraken over arbeidsvoorwaarden), zijn de problemen het grootst. De kunstraad liet in 2019 de meerkosten voor de invoering van de Fair Practice Code voor Amsterdam becijferen. Dat kwam uit op 2,8 miljoen euro in 2021. De meerkosten die fair practice met zich meebrengt, betekent voor veel instellingen ofwel minder aanbod (of kleiner aanbod met minder mensen) of de noodzaak extra financiering te zoeken.
Waar personeel bij instellingen het sluitstuk op de begroting is, daar kunnen zelfstandige makers zichzelf niet voldoende betalen, zij halen de fair pay-norm vaak niet eens. Ook hier liggen stijgende kosten, bijvoorbeeld voor het huren van werkruimte in Amsterdam, aan ten grondslag.

> In 2021 is de Werkdesk Kunst en Cultuur opgericht, als onderdeel van Regionaal Werkcentrum (RWC) Groot-Amsterdam. Zowel zzp'ers, ondernemers, werkgevers, werknemers en werkzoekenden kunnen hier terecht met vragen over ontwikkeling, scholing en financiering. Zo komt de gemeente Amsterdam zzp'ers uit de arbeidsmarktregio Groot-Amsterdam financieel tegemoet, bijvoorbeeld bij het volgen van een opleiding.

Medewerkers komen meer op voor hun eigen (en gedeelde) belangen, zowel wat betreft werkdruk, balans werk-privé als financiële vergoeding. De krapte op de arbeidsmarkt maakt de positie van werkenden sterker. Fair pay kan deels worden afgedwongen. Het nadenken over waarde en cultureel ondernemerschap moet beginnen op de opleidingen. De AHK ontwikkelde de website beroepkunstenaar.nl en biedt lessen cultureel ondernemerschap aan. Dit zou een vast onderdeel van curricula op mbo en hbo kunstvakopleidingen moeten zijn.

Sociale veiligheid

Een grote ontwikkeling in de maatschappij is een breder gedragen en gecommuniceerde roep om sociale veiligheid. Vanuit verschillende sectoren komen meldingen van misstanden die publiekelijk serieus worden genomen. Mores.online, het landelijke meldpunt ongewenste omgangsvormen voor de podiumkunsten-, film- en televisiesector, geeft aan dat het aantal meldingen de afgelopen jaren mede daardoor is gestegen. Uit onderzoek van onder meer de Raad voor Cultuur blijkt dat het culturele veld extra kwetsbaar is voor grensoverschrijdend gedrag.
In de culturele sector wordt vaak gewerkt met tijdelijke arbeidsverbanden, wat een bepaalde mate van onzekerheid en kwetsbaarheid met zich meebrengt. Machtsverhoudingen kunnen onveilige werksituaties voortbrengen. Het gebrek aan inclusie speelt een rol: vooroordelen en stereotyperingen beïnvloeden selectieprocessen in casting en bij toelating tot kunstvakopleidingen, presentatieplekken en podia. Een andere factor is de werkcultuur waarin het verleggen van eigen grenzen vanzelfsprekend is gemaakt.

PROGRAMMA

Mede door corona is de ontschotting binnen en tussen disciplines verder doorgezet: er zijn steeds meer crossovers en samenwerkingen. Genres lopen meer en meer in elkaar over, men denkt minder binnen de traditionele kaders van genres en locaties. Er wordt steeds meer op andere locaties geprogrammeerd dan de geëigende, voor de hand liggende vertoningslocaties (zoals black box theaters). Buitenlocaties zoals parken zijn meer in trek. De coronaperiode heeft in zekere zin flexibiliteit gebracht, waarbij snel geschakeld werd. Hieruit zijn mooie programmaformats ontstaan. Het heeft laten zien dat er op een andere manier geproduceerd kan worden, omdat tijdens de pandemie bepaalde dingen niet hoefden of konden. Het belang van contextprogramma's die programmering verrijken en duiden, lijkt enorm toegenomen. Festivals en evenementen vierden, na twee jaar niet te hebben plaatsgevonden, hoogtij in de zomer van 2022.

Tijdens de coronaperiode initieerde theatergroep De Warme Winkel het coronaproof theater Peep Show Palace in de Brakke Grond. Door cabines van elkaar gescheiden, maar wel zichtbaar voor elkaar, konden toeschouwers in de zomer van 2020 verscheidene voorstellingen bezoeken.

Lieve Stad is een stadsfestival van ITA en de Meervaart met theater, dans, muziek en performance. In voorstellingen over de stad, de mensen die er wonen, hun verhalen en hun geschiedenis, worden maatschappelijke en artistieke perspectieven samengebracht.

Smibanese University, van multidisciplinair hiphop-collectief SMIB, geeft in samenwerking met de OBA elke maand interactieve hoorcolleges in het Huis van Alle Talen.

In de afgelopen jaren was er door corona een enorm aanbod aan podcasts en voorstellingen die online werden gestreamd. Er zijn verschillende mogelijkheden verkend, zoals voorstellingen via Zoom of online evenementen. Steeds meer instellingen maken hun programma toegankelijker door middel van live registratie van voorstellingen, optredens en debatten. Sommige online programma's zijn na de gedwongen sluitingen voortgezet, maar veel artiesten geven de voorkeur aan live optredens, een volledige ervaring mét het publiek.

Na de afgelopen coronajaren is er een verarming van het (fysieke) aanbod te zien. Financiële verliezen en veranderd publieksgedrag maken dat instellingen behoudend en op *safe* programmeren. Programmerende instellingen geven aan zich genoodzaakt te voelen te kiezen voor een zekerheidsprogrammering, waarmee de kans op volle zalen en daarmee publieksinkomsten groter is. Ook de door subsidiegevers opgelegde/gevoelde cijferdwang (aantal bezoekers per jaar) en productiedrang (aantal producties per jaar) heeft invloed op de programmering. De looptijd van veel producties is zo kort, publiek krijgt soms niet eens de kans om een voorstelling nog te zien na de recensie te hebben gelezen. 'Het gaat altijd over zalen vol krijgen, we zitten vast in een systeem', is een veelgehoord geluid uit het veld. Er is in de programmering van podiumkunsten minder nieuw aanbod en minder experiment – geen innovatie, maar stagnatie. Dit heeft een grote weerslag op de diversiteit van het aanbod: er treedt een vervlakking op van het soort voorstellingen.

Personeelstekort en minder publiek zorgen er ook voor dat niet alle plannen gerealiseerd kunnen worden. Programmering moet worden afgelast of uitgesteld. Instellingen geven aan bewust in aantallen minder te programmeren, om rust te creëren.

> ITA heeft in de programmering voor het voorjaar 2023 voorstellingen geschrapt door gebrek aan technici.

PUBLIEK

De sector spreekt van een publiekscrisis: het publieksgedrag is veranderd – ritmes en gewoontes zijn onvoorspelbaar, mensen maken andere keuzes voor hun vrijetijdsbesteding. Sommigen zijn nog steeds huiverig om in grote groepen bijeen te komen of participatieve bijeenkomsten te bezoeken. Men is de laatste jaren gaan 'onthaasten' met een minder frequent, en meer lokaal cultuurbezoek tot gevolg. Hoewel het aantal toeristen dat de stad bezoekt weer flink gestegen is ten opzichte van de voorgaande jaren, is dit niet evenredig terug te zien in het cultuurbezoek. Zo zitten musea in Amsterdam gemiddeld op ongeveer 70% van de bezoekersaantallen die voor corona gehaald werden.

Ook de gestegen kosten voor het levensonderhoud maken dat bezoekers minder vaak culturele uitstapjes (kunnen) maken. Zo is naar de film gaan voor veel gezinnen al snel (te) duur. Als instellingen hun hoge energieprijzen (noodgedwongen) verder doorrekenen in hun ticketprijzen, zal dat een nog grotere afname van het publiek tot gevolg hebben. Het schoolpubliek – klassen van het primair en voortgezet onderwijs – bezoekt eveneens minder kunst en cultuur. Voor jeugdpodia en jeugdgezelschappen is dit schoolpubliek een substantieel deel van het totale publiek.

Livestreams zorgen bij sommige instellingen duidelijk voor een toename van publiek. De opnames en online archieven die hieruit voortkomen, hebben de potentie om ook voor langere periode veel mensen te bereiken. De rol van sociale media is hierbij bepalend, met name het jongere publiek wordt hiermee beter bediend.

The Black Archives heeft de expositie Surinamers in Nederland: 100 jaar emancipatie en strijd ook in Suriname voor publiek beschikbaar gemaakt (middels beeld en geluidsopnames).

Het internationale hiphop festival Summer Dance Forever, met performances en workshops in stijlen als house dance, hiphop en waacking, kent een wereldwijde community. Alle battles, die plaatsvonden op verschillende locaties in Amsterdam, werden afgelopen zomer live gestreamd. Toeschouwers konden online stemmen op hun favoriete deelnemer. Door het publiek mee te laten bepalen wie de beste danser is, maakt Summer Dance Forever het online publiek mede-eigenaar.

De voorkeur van publiek lijkt ook veranderd. Mensen willen speciale events, een hele avond uit, met contextprogrammering. Beleving staat centraal, liefst in een festival-achtige setting. Ook in de kaartverkoop is het veranderende publieksgedrag te zien. Kaarten worden vooral gekocht voor grote namen, men wil 'zekerheid'. Waar tot 2019 soms ruim van tevoren kaarten werden aangeschaft, is er nu weinig voorverkoop en zijn er juist veel last-minute reserveringen. Het aantal no-shows is gestegen, zo ook het aantal aangeboden kaarten op sites als Ticketswap.

Er is een verjonging van publiek te zien: veel instellingen geven aan meer dan ooit jongvolwassenen (tot 30 jaar) te verwelkomen. Zo noemen veel musea het opvallend dat ze nog nooit zo'n jong publiek hadden als het afgelopen jaar. Waar veel instellingen al jaren op inzetten, met bijvoorbeeld educatieprogramma's en marketing, lijkt door corona een duw te hebben gekregen: met name jongeren hebben culturele activiteiten gemist en komen in groteren getale terug. Vooral mensen boven de 55 jaar lijken nog een drempel te ervaren en blijven voor een deel nog weg. De middengroep, tussen de 30 en 55 jaar, die ook voor corona al druk was met gezin en/of carrière, wordt nog minder bereikt.

Veel instellingen worstelen met de vraag hoe het publiek van vóór 2020 weer in beweging te krijgen en tegelijk een voor hen nieuw publiek te bedienen. Als mensen voor een lange tijd wegblijven, is dit desastreus voor de sector. De publieksstromen zijn soms niet meer te begrijpen: waar de ene zaal leeg blijft, zijn in de andere de stoelen niet aan te slepen. Instellingen moeten onderzoeken hoe ze kunnen anticiperen op de veranderde markt. De sector moet zich aanpassen aan de manier waarop het publiek is gaan consumeren. Een herijking van de relatie met het publiek is nodig.

Om publiek te bereiken zijn marketing en communicatie belangrijk. Contact krijgen met het publiek via sociale media of ambassadeurs. Maar de programmering is hierbij essentieel. Veel instellingen staan voor vragen als 'sluit de programmering aan op de doelgroep, moet er iets veranderen, is ons huis toegankelijk genoeg voor het publiek van de toekomst?' Er zijn instellingen die een stevige achterban hebben die op verschillende manieren meer investeren in een community. Er is een beweging zichtbaar richting community buildingsplekken, zoals die in het Verenigd Koninkrijk al gangbaar zijn. Dit zijn podia waarbij een gemeenschap een grote verantwoordelijkheid heeft voor de programmering en voor het huis. Het is een plek die zich verhoudt tot de stad of buurt en waar uitwisseling centraal staat.

Het RIGHTABOUTNOW festival is een platform voor makers en performers uit verschillende disciplines. In dit meerdaagse festival worden lokale en internationale creatieve subculturen samengebracht.

Publieksonderzoek

Verschillende instellingen en brancheorganisaties hebben in de afgelopen coronajaren (kleine) publieksonderzoeken uit laten voeren, veelal gebaseerd op kwantitatieve gegevens.

> Het internationaal dans-, film- en mediafestival Cinedans heeft met behulp van een innovatiesubsidie publieksonderzoek kunnen doen. Cinedans kon zo achterhalen welk publiek op welke manier beter bediend kon worden.

In de sector is behoefte aan een breed opgezet, zowel kwantitatief als kwalitatief publieksonderzoek. Er is een groot publieksonderzoek nodig om inzicht te krijgen in de behoeftes en voorkeuren van het (potentiële) publiek. Wat weten we van het (Amsterdamse) publiek, wie komt er, wie niet en waarom? Willen mensen reizen en hoe ver? Wat zou drempels wegnemen, hoe is publiek aan te spreken en via welke communicatiekanalen? Een onderzoek dat zowel kwantitatief is op basis van gegevens van instellingen (uit 2018/2019), als kwalitatief aan de hand van gesprekken met het publiek. Wat is er veranderd bij de verschillende (leeftijds)groepen?

De uitkomsten van een dergelijk onderzoek zijn zowel waardevol voor culturele instellingen (wat betekent dit voor ons aanbod, ons doelgroepenbeleid, de communicatie en het hele businessmodel?) als voor de gemeente en de subsidieverstrekker. De resultaten van het onderzoek kunnen aan de basis staan van nieuwe financiering of andere waardering.

STADSDELEN

Er bestaan grote verschillen tussen stadsdelen in hoe er met kunst en cultuur omgegaan wordt. De stedelijke regeling gebiedsgebonden kunst- en cultuuractiviteiten is een subsidieregeling op hoofdlijnen die door het college is vastgesteld. Stadsdelen vertalen die stedelijke regeling en maken een koppeling met de gebiedsplannen. Elk stadsdeel brengt jaarlijks een addendum op die stedelijke regeling uit, een zogenaamd uitwerkingsbesluit. De verschillende stadsdelen kennen ieder andere budgetten en voorwaarden voor het aanvragen van subsidie voor activiteiten op het gebied van kunst en cultuur.

Stadsdeelmiddelen zijn historisch gegroeid. Het budget voor kunst en cultuur verschilt per stadsdeel, stadsdelen bepalen zelf hoeveel van hun budget voor kunst en cultuur is. Hierdoor zijn grote verschillen tussen de stadsdelen zichtbaar. Inhoudelijk bepalen stadsdelen zelf wat voor (soort) subsidieaanvragen zij honoreren – zo richt stadsdeel West zich veel op verbinding en inclusie en zet stadsdeel Centrum in op het leefbaarder maken van de binnenstad voor haar bewoners, middels kunst en cultuur.

De voorwaarden voor het aanvragen van subsidie verschillen per stadsdeel. Ook het maximaal aan te vragen budget is in elk stadsdeel anders, in het ene stadsdeel is 5.000 euro het maximum per aanvraag, in het andere 20.000 euro. Hoe makkelijk het is om stadsdeelsubsidie aan te vragen hangt af van (de voorwaarden vastgesteld door) het stadsdeel. Dit maakt de drempel in sommige stadsdelen (te) hoog en daarmee de toegankelijkheid beperkt. Alleen de mensen die de wegen al kennen, weten de subsidies te bereiken. Dit komt de diversiteit van het veld niet ten goede, het is dan ook de vraag of de betreffende stadsdelen bereiken wie ze beogen te bereiken.

> In Nieuw-West komt het regelmatig voor dat jonge makers, dikwijls autodidacten, geen werkplek kunnen vinden en weggaan uit het stadsdeel. Het stadsdeel organiseert sinds kort, om een brug te slaan tussen jonge makers en beschikbare ruimte, netwerkbijeenkomsten voor deze jonge makers in De Appel.

De culturele infrastructuur in stadsdelen schiet vaak tekort en moet vertaald worden in langdurig uitvoeringsbeleid. Er is maatwerk nodig op stadsdeel- en zelfs op wijkniveau. Stadsdelen kunnen hierbij een essentiële rol vervullen. In haar beleid focust de gemeente sinds enkele jaren op Nieuw-West, Noord en Zuidoost, het is onduidelijk op wat voor manier kunst en cultuur hierin meegenomen wordt. Ook de capaciteit op de stadsdeelafdelingen kunst en cultuur verschilt per stadsdeel. Opvallend genoeg is de bezetting minimaal bij stadsdelen die een inhaalslag nodig hebben.

KUNSTENPLAN 2025-2028

Dit jaar speelde de vraag of het landelijke cultuurplan (en daarmee wellicht ook het Amsterdamse kunstenplan) verlengd zou worden. Varianten van één, twee en vier jaar zijn onderzocht. Staatssecretaris Gunay Uslu liet half oktober weten dat het lopende cultuurplan niet verlengd wordt. Ze geeft aan 'rust en ruimte' te willen bieden aan de sector door te kiezen voor eenvoud: de inrichting van het volgende cultuurplan blijft gelijk aan het huidige. Er komt wel een aanvraagronde met indien mogelijk een vereenvoudigde procedure, maar criteria, ingangseisen en functies blijven gelijk aan het huidige cultuurplan. Uslu wil ruim de tijd nemen om het huidige bestel kritisch tegen het licht te houden om vanaf 2029 met een hernieuwde systematiek te komen. De grote steden worden betrokken in het proces. Hier ligt een kans om naast inhoudelijke verbeteringen ook de systematiek van de verschillende overheidslagen dichter bij elkaar te brengen en meer aan te laten sluiten.

Dat het systeem kritisch tegen het licht wordt gehouden, is noodzakelijk. Meer dan ooit wordt het bestel bevraagd. Over hoe er wordt beoordeeld, over de aandacht voor instellingen binnen en buiten de ring, over taal- en ingangseisen voor aanvragers, en over hoe het budget uiteindelijk wordt verdeeld.

> *'Met oude regels een nieuwe groep proberen binnen te halen, dat werkt niet'.*
>
> *'Grote instellingen kunnen groeien, kleine instellingen niet, dat zit diep in het systeem.'*
>
> *'Er is sprake van netwerkcorruptie: de mensen die in het systeem zitten, hebben niet het idee dat ze met voorkeuren beoordelen.'*
>
> *'Er wordt vanuit erfgoedbehoud gedacht, de balans is zoek, met gevolg een verstoffing van het culturele landschap. De erfgoedgedachte is gekoppeld aan de waarde die aan bepaalde vormen van kunst en cultuur wordt gegeven.'*

Het college van B&W van Amsterdam heeft positief gereageerd op het besluit niet te kiezen voor verlenging: 'De sector moet niet 'op slot' worden gezet tot 2028, in een tijd die vraagt om verandering en nieuwe perspectieven. We moeten ons verhouden tot de ontwikkelingen en daarbij open staan voor doorstroom en instroom van nieuwkomers.' Amsterdam richt ook voor de beleidsperiode 2025-2028 (kunstenplan) een nieuwe aanvraagprocedure in, en evenals het Rijk gaat Amsterdam onderzoeken of het mogelijk is de procedures op punten te vereenvoudigen. De kunstraad onderschrijft de reactie van het college dat juist deze tijd vraagt om verandering en nieuwe perspectieven. De volgende kunstenplanperiode, vanaf 2025, is in feite een transitieperiode. Tussen de huidige en hernieuwde systematiek, maar ook wat betreft (de gevolgen van) corona.

Er spelen in de sector verschillende vragen rond het nieuwe kunstenplan: blijft alles (indeling/criteria) net als landelijk ook in Amsterdam hetzelfde? Hoe ziet een versimpelde procedure er straks uit? Wat wordt de Amsterdam Bis? Hoe wordt het geld verdeeld (tussen Amsterdam Bis-instellingen en de overige instellingen, en tussen de verschillende disciplines)? Hoe wordt er beoordeeld op de codes, en dan vooral wat betreft diversiteit en inclusie?

De gemeente staat aan de vooravond van het inrichten van een nieuw kunstenplan met een nieuwe aanvraagprocedure. Nu niet meebewegen betekent uiteindelijk hopeloos achterlopen. **De kunstraad adviseert vanaf 2025 al eerste stappen te maken richting een hernieuwd systeem.**

1. Verdeling van middelen

Heroverweeg de verdeling van middelen, investeer meer in sectoren waar professionalisering nodig is, in doorstroom, experiment en meerstemmigheid.
De verdeling van budgetten, tussen de Amsterdam Bis en de overige instellingen in het kunstenplan, is historisch bepaald. Dit geldt ook voor de verdeling van budgetten tussen disciplines onderling. Hoe ziet die verdeling van budgetten eruit en waarom? Meer stijlen en talenten moeten een plek krijgen als onderdeel van de gesubsidieerde culturele infrastructuur.

Waar het gaat om een rijk kunstaanbod in de stad, zijn voldoende voorzieningen voor (door)ontwikkeling essentieel. Nieuwe kunstenaarsgeneraties, maar ook veel midcareer makers, kleinere festivals en presentatieplekken zijn afhankelijk van projectsubsidies. Kleine (startende) organisaties moeten kunnen doorgroeien naar het kunstenplan. De AFK-regeling waarmee jonge culturele organisaties zich in twee jaar kunnen versterken en doorontwikkelen, slaat een brug tussen projectmatig werken en vierjarige subsidies.

2. Structuur kunstenplan

Maak een heldere keuze aan het begin van het proces. Behoud de structuur binnen het kunstenplan met instellingen op naam, functies en een cluster cultuureducatie. Breng wel enkele wijzigingen aan, zodat instellingen bijvoorbeeld niet meer dubbel hoeven aan te vragen.

- Stel de instellingen op naam (Amsterdam Bis op naam) voor aanvang van het kunstenplan vast, op basis van advies van de kunstraad. Dit zijn de instellingen die direct onder het gemeentebestuur vallen, waar de kunstraad over adviseert en het gemeentebestuur over besluit. Heroverweeg ook de term ‘basisinfrastructuur’, want wat de basis is, valt te bediscussiëren. Zet wat in het jargon ketenverantwoordelijkheid wordt genoemd, het delen van kennis en materialen, centraal voor de Amsterdam Bis-instellingen – wat doe je als instelling en welk deel van je budget maak je daarvoor beschikbaar?

Ga in gesprek met de sector om hier een invulling aan te geven, op welke manier kan de sector de ketenverantwoordelijkheid invullen?

- Breng de functies onder bij het AFK: verzoek het AFK bij de verdeling van (het AFK-deel van) de kunstenplansubsidie in elk geval te zorgen dat een x-aantal functies geborgd is. Deze functies worden voorafgaand aan de aanvraagperiode, na advies van de kunstraad, door het gemeentebestuur vastgesteld.
- Breid het Cluster Cultuureducatie uit naar alle instellingen die cultuureducatie als kerntaak hebben. Het Cluster Cultuureducatie valt ook direct onder het gemeentebestuur vanwege de nauwe samenwerking tussen Kunst & Cultuur en Onderwijs. De wens om het Basispakket Cultuureducatie te verbreden van muziek naar meerdere disciplines, sluit hierbij aan.

3. Accenten aanvraag en verantwoording

Geef met enkele accenten in het komende kunstenplan richting aan een hernieuwde verantwoording en beoordeling van subsidieaanvragen vanaf het Kunstenplan 2029-2032.

→ Herstel

De sector pleit voor hersteltijd om zichzelf, op individueel en institutioneel niveau te herpakken. Een herstel op vele fronten, dat per instelling anders is of kan zijn. De kunstraad pleitte in oktober 2021 voor een gezamenlijk vertrouwen: geen harde prestatie-eisen in 2022, 2023 en 2024. Monitoring moet wat de kunstraad betreft vooral plaatsvinden op financiële kant, met inachtneming van de codes: de Fair Practice Code, de Governance Code Cultuur en de Code Diversiteit en Inclusie.

→ Intenties

Intenties moeten wat de kunstraad betreft een voornamere plek krijgen in de aanvraag en beoordeling. Het gaat om reflectie en bewustzijn, een heldere visie op wat passend en haalbaar is voor de eigen organisatie in relatie tot het veld waarin geopereerd wordt. Hoe verhoudt je intentie zich tot de sector? Voor welk deel wil je als instelling verantwoordelijk zijn om bij te dragen aan verandering? Wat betekent dat? Laat aanvragers een toelichting geven op hun intenties op het gebied van ketenverantwoordelijkheid, diversiteit en inclusie, samenwerking en publiek.

- **ketenverantwoordelijkheid**
  Alle instellingen maken deel uit van een keten in de culturele infrastructuur. Die keten is per instelling verschillend. Laat alle aanvragers reflecteren op hun plek binnen en toevoeging aan de keten. Geef Amsterdam Bis-instellingen een expliciete verantwoordelijkheid naar de keten.

- **diversiteit en inclusie**
  Vraag instellingen concrete doelstellingen te formuleren, in beoordeling nadruk te leggen op reflectie (benoem ook wat nog niet goed gaat), de kwaliteit van het interne gesprek en integriteit (of daadwerkelijke niveau van inclusie) van keuzes en uitwerking.
- **samenwerking**
  Er wordt in de sector steeds meer samengewerkt, zowel binnen disciplines als interdisciplinair. Hierbij constateert de kunstraad een groot verschil tussen samenwerking 'omdat het moet' en samenwerking omdat beide partijen een intrinsieke motivatie voelen tot samenwerken. Samenwerken is pas waardevol als het niet tot 'halen en profiteren' gereduceerd wordt, en het een duurzaam karakter heeft.
- **publiek**
  Stimuleer bij de subsidieaanvraag het nadenken over doelgroepen: hoe specificeer je de publieksgroep, hoe verkrijg je inzicht in de beweegredenen van potentieel publiek, welke intenties met een doelgroep heb je voor ogen? Verscherp de vraagstelling in het aanvraagformulier: vraag instellingen hun doelgroepen te specificeren, met nadruk op de intenties met die groep. Niet alleen 'meer jongeren', maar specificeer welke jongeren, welke subcultuur. Kortom: welk publiek beoog je en waarom? Relevant is hierbij de vraag hoe instellingen met hun bezoekers een ander soort conversatie kunnen aangaan waardoor er een kwaliteitsslag wordt gemaakt in de programmering. Dit kan helpen om de aandacht te verleggen van kwantiteit naar kwaliteit.

→ Impact

De sector zou meer ruimte willen ervaren in de manier waarop beoordeeld wordt. In beoordelingen wordt volgens de sector veel nadruk gelegd op de output, terwijl het gaat om het hele proces dat een 'artistiek product' als uitkomst heeft of kan hebben. De mogelijkheid tot verdieping wordt gemist, alles is gericht op leveren, presteren en het podium op. Gepleit wordt om het maakproces een plek in de aanvraag te geven. Hoe kunnen we dit proces waarderen? Daarbij zou de nadruk op cijfers, de focus op (hoge) aantallen bezoekers en voorstellingen plaats moeten maken voor een nadruk op impact. Impact als beoordelingsinstrument kan een veel representatiever model opleveren.

MOKER / P_Oi, het platform voor presentatie- en ontwikkelinstellingen in Amsterdam, onderzocht of er een betere methode is om over publieksbereik te rapporteren. Een methode die recht doet aan de realiteit en omvang van het type organisaties in het middenveld en die ook werkelijk wat zegt, betekent en oplevert. Het onderzoek, dat geïnitieerd werd door CBK Zuidoost, AGA LAB en De Appel (en later Framer Framed) is een handreiking om anders na te denken over publiek waarin de diverse publieksrelaties die presentatie-instellingen onderhouden centraal staan. Het publiek doet meer dan alleen een tentoonstelling bezoeken: het doet mee aan workshops, maakt zelf kunst, luistert naar podcasts, leent een kunstwerk, en praat mee tijdens een kennissessie. De nieuwe tool kan presentatie- en ontwikkelinstellingen helpen om op een passende manier hun impact in kaart te brengen.

AMSTERDAMSE KUNSTRAAD

TOELICHTING AMSTERDAMSE CULTURELE SECTOR

VERKENNING 2022

De Verkenning 2022 is een verkenning van de sector als geheel, met de ontwikkelingen, uitdagingen (noodkreten) en kansen die de disciplines overstijgen. De Verkenning 2019 bevat verschillende sectoranalyses op disciplineniveau. Veel van wat er destijds beschreven werd, is nog steeds van kracht. In sommige gevallen uitvergroot, in andere gevallen geremd. Ter aanvulling op deze uitgebreide sectoranalyses een kort overzicht van enkele opvallende ontwikkelingen of constateringen in de verschillende onderdelen van de sector.

Vrije ruimte en broedplaatsen

De **vrije (niet-commerciële) ruimte** maakt het mogelijk om te experimenteren, hiervoor is elders in Amsterdam niet veel plek. Vrije ruimte betreft openbare plekken, georganiseerd door bewoners zonder sturing van bovenaf. Met de Expeditie Vrije Ruimte maakt de gemeente sinds 2020 van vrije ruimte een vast onderdeel van de planvorming (omgevingsvisie). Hiermee spant de gemeente zich in om reeds bestaande en nieuwe vrije ruimte te waarborgen.

Broedplaatsen ontwikkelen zich steeds veelzijdiger en geven ruimte aan kunst, cultuur, maatschappelijke organisaties en startende ondernemingen. Het zijn plekken waar kunstenaars, creatieven en culturele ondernemers programmeren en verbinden met de buurt. Zowel de autonoom werkende kunstenaar die er atelierruimte huurt als de tattoo artist die er een bedrijf runt, voelen zich er thuis. Het **voortbestaan van broedplaatsen**, ateliers en andere vrije ruimte staat onder druk. Veel cultuurfuncties zijn in tijdelijke panden gehuisvest. De gemeente en woningcorporaties hebben huurprijzen verhoogd (kostprijsdekkende huurprijs) en vastgoed wordt verkocht aan de hoogste bieder. Broedplaatsen verkleinen, verminderen of verdwijnen. Ateliers worden duurder, huurcontracten zijn korter en tijdelijke creatieve invulling van vastgoed in de vorm van leegstandbeheer wordt lastiger. Met name jonge makers verlaten hierdoor de stad. Ze kunnen in Amsterdam niet meer wonen, werken en atelier houden.

Omdat de aanwezigheid van kunstenaars en hun artistieke inbreng essentieel zijn voor de stad, stelt de gemeente om te kunnen wonen en werken een zogenoemde **IJzeren Voorraad** vast – een minimumaantal ateliers en atelierwoningen. De vraag naar atelierwoningen is vele malen groter dan het aanbod. In de praktijk ontbreekt goed zicht op de IJzeren Voorraad: onduidelijk is over welke aantallen het precies gaat, er is niets afgesproken over een minimumaantal vierkante meters.

Het **atelier- en broedplaatsenbeleid** heeft een impuls nodig. Het huidige broedplaatsenbeleid wordt vanuit kunst- en cultuurbeleid gestimuleerd en gefinancierd. Een culturele functie is slechts een aspect van een broedplaats – ook op sociaal-maatschappelijk en economisch vlak, in de stedelijke ontwikkeling, en als cross-over instelling hebben broedplaatsen impact. Broedplaatsenbeleid is

nog geen integraal gemeentelijk beleid, waarin erkenning, stimulering en financiering van broedplaatsen niet alleen vanuit Kunst en Cultuur komt, maar ook vanuit Sociale Zaken en Economie. Net zoals cultuureducatie een zaak is van Kunst en Cultuur én Onderwijs.

Het huidige kortlopende broedplaatsbeleid staat **verduurzaming en verzelfstandiging** van broedplaatsen in de weg. Om nieuwe broedplaatsen te creëren, schrijft de gemeente (Grond en Ontwikkeling) steeds vaker een tender uit. Het is een positieve ontwikkeling dat op deze manier in theorie iedereen toegang heeft. In praktijk worden de tenders vaak 'gewonnen' door vastgoedinvesteerders, die meer ervaring en meer eigen middelen hebben dan culturele partijen. Voor het voortbestaan van de vrije ruimte in Amsterdam is het belangrijk dat meer broedplaatsen en atelierpanden in eigendom komen van kunstenaarsverenigingen en atelierorganisaties zelf. De gemeente zou voorrang kunnen geven aan partijen met een cultureel-maatschappelijk doel zonder winstoogmerk, bijvoorbeeld coöperaties en andere vormen van zelforganisatie door kunstenaars. Ook zou de gemeente in de procedure een maatschappelijke 'speler' kunnen koppelen aan een vastgoedinvesteerder en erop toezien dat de maatschappelijke functie geborgd is.

Nachtcultuur

Amsterdam staat internationaal bekend om haar levendige nachtcultuur. Het Amsterdam Dance Event (ADE) trekt jaarlijks duizenden internationale bezoekers. De nacht is een plek waar gelijkgestemden en community's elkaar opzoeken. Vanuit de queer community wordt er in de nacht veel geïnitieerd. Met de gepresenteerde **Nachtvisie** in 2021 en de aandacht voor nachtcultuur in het coalitieakkoord, toont Amsterdam te willen investeren in een toekomstbestendige en toegankelijke nachtsector. De nacht biedt ruimte aan creativiteit die overdag niet ontstaat.

De nacht laat een grote **innovatiekracht** zien, van een nieuwe generatie makers en organisatoren. Er staan veel nieuwe initiatieven en collectieven op, vaak breed georiënteerd, met programma's waarin muziek, mode, debat en kunst(installaties) samenkomen. Op dit vlak zijn meer samenwerkingen zichtbaar tussen kunstvakopleidingen en clubs. Zo houden studenten van de Gerrit Rietveld Academie hun eindpresentatie in nachtclubs. Makers uit de nachtcultuur komen steeds vaker in de culturele sector terecht als bijvoorbeeld curator of programmeur.

De nachtmakers, artiesten en clubs zijn tijdens de coronapandemie hard geraakt door de strenge regelgeving rondom het bezoeken van evenementen. De clubs kenden de meeste en **langste beperkingen**. De enorme impact die dit had, leidde tot de protestactie van Amsterdamse clubs op het Museumplein onder de noemer De Nacht Wacht. Het nachtleven leek tijdelijk te zijn verdwenen, maar onder de radar was er een opleving van huisfeesten en andere nachtevenementen, waaruit enkele duurzame

concepten zijn voortgekomen. Zo geven clubs als Radion nog steeds ruimte aan initiatieven uit het rave-circuit, waar selfmade dj's en musici hun werk met een groter publiek kunnen delen. Ook zijn er nog steeds clubs die overdag programmeren, omdat daar genoeg publiek voor is.

In de nacht spelen maatschappelijke thema's zoals discriminatie en racisme, die aandacht behoeven. Handhaving, ruimtelijke ordening en het horecabeleid beïnvloeden de mogelijkheden om de nacht aantrekkelijk en veilig te houden. Daarbij is er een hele generatie jongeren die elkaar door corona niet (in de nacht) hebben kunnen ontmoeten. Om **(sociale) veiligheid** en inclusie in de nacht te bevorderen startte Stichting Nachtburgemeester Amsterdam met ClubEthics. Aangesloten clubs organiseren events om bewustzijn te vergroten onder zowel organisatoren, clubmedewerkers als uitgaanspubliek en onderschrijven de Code Safer Clubbing.

Vanuit het veld is er duidelijk behoefte aan een goede **mediator** die de sector kan ondersteunen bij praktische zaken, zoals geluidsoverlast en de tijdelijkheid van locaties. De gemeente heeft een maandelijks spreekuur Nachtcultuur voor nieuwe initiatieven die op zoek zijn naar ruimte en subsidie om hun plannen waar te maken. Vaak worden deze voor projectsubsidies doorverwezen naar het AFK, en voor hulp bij het vinden van een tijdelijke locatie naar de Stadsloods. Maar er is te weinig ruimte om aan alle initiatieven plek te geven. Daar komt bij dat het toekennen van een nachtfunctie aan een locatie aan veel regels is gebonden. Clustergebieden met een nachtbestemming (met eventueel een 24-uurs vergunning) zouden een oplossing kunnen zijn. Hier kunnen meerdere initiatieven voor de nacht samenkomen, met speciale aandacht voor veiligheid en een goede verbinding met openbaar vervoer.

In Amsterdam zijn verschillende (koepel)organisaties bezig met het welzijn van de nachtcultuur. Stichting Nachtburgemeester beschikt over beperkte (financiële) middelen om alle problemen in de nacht te signaleren, agenderen en aan te pakken. De beoogde **nachtraad**, waar de verschillende organisaties nu over in gesprek zijn, kan een visie ontwikkelen op het waarborgen van het groeiende multidisciplinaire nachtaanbod en zich uitspreken over de nodige financiële ondersteuning. In het coalitieakkoord staat dat het college wil onderzoeken hoe clubs ook als cultuurinstelling aangemerkt kunnen worden om deze plekken zo meer te beschermen. Hierbij is het grote verschil tussen de functie van verschillende clubs een uitdaging. Een nachtraad zou zich hier ook over kunnen buigen.

Kunst- en cultuureducatie

In de coronaperiode was het voor veel cultuureducatie-instellingen, die werkzaam zijn in zowel het primair als het voortgezet onderwijs, lastig de lessen voort te zetten. Dit kwam door de schoolsluitingen en omdat bij de heropening van de scholen externen nog enige tijd geweerd werden. Aan de andere kant was de incidentele inzet van

cultuuraanbod in de klas als oplossing voor personeelstekort opvallend. Er is sprake van een **tekort aan kunstvakdocenten** in het primair en voortgezet onderwijs. Veel vakdocenten hebben zich laten omscholen of zijn de stad uit getrokken.

Na een succesvolle pilot is de gemeente in een samenwerking van Onderwijs en Kunst en Cultuur, Mocca en het AFK gestart met de regeling **Cultuurcoach**. Doel hiervan is om kinderen met een afstand tot kunst en cultuur te bereiken, om cultuureducatie op Amsterdamse scholen te verdiepen en te verbreden en om de doorstroom van leerlingen naar het naschoolse cultuureducatieaanbod in de stad te vergroten. Veel scholen zijn positief over de regeling en de toegevoegde waarde van een cultuurprofessional 'in huis'. Verschillende culturele instellingen geven aan meer inhoudelijk betrokken te willen worden bij de invulling van de regeling.

Met het Basispakket Kunst- en Cultuureducatie heeft Amsterdam kunst- en cultuureducatie een grotere rol gegeven in het curriculum op Amsterdamse basisscholen en scholen voor speciaal onderwijs. Amsterdam liep hierin voorop. Het huidige convenant, dat recent is verlengd en nu gelijk loopt aan het huidige kunstenplan, is gebaseerd op muziekeducatie. Er is vanuit scholen een groeiende behoefte aan **uitbreiding van het basispakket** naar meerdere disciplines om een brede groep leerlingen en leerstijlen te bedienen.

Visuele kunsten

De landelijke structuur en de historisch gegroeide budgetten drukken een stevige stempel op het veld van de **visuele kunsten – de beeldende kunsten en de filmsector** – in Amsterdam. Landelijk wordt er aan een beperkt aantal instellingen in de visuele kunsten structureel geld toegekend. De meeste beeldende kunstinstellingen, filmtheaters en filmfestivals zijn voor hun exploitatie grotendeels afhankelijk van gemeentesubsidie.

De **beeldende kunstsector** in Amsterdam kenmerkt zich door voornamelijk kleine instellingen zonder structureel geld. In Amsterdam zijn deze organisaties georganiseerd in MOKER (de Verenigde Beeldende Kunstinstellingen Amsterdam) en P_Oi (Platform Ontwikkel Instellingen). De beeldende kunsten bestaan veelal uit grassroots-initiatieven en organisaties die op zichzelf staan en die een belangrijke basis vormen voor (de grotere) musea. Beeldend kunstenaars tonen in hun projecten steeds vaker een groot engagement en agenderen thema's als klimaat, dekolonisatie, sociale cohesie, woningnood en het effect hiervan op de stad.

Zowel kleine als grotere presentatie- en ontwikkelinstellingen ontbreekt het aan een structurele duurzame financiële basis om de **bedrijfsvoering** te kunnen professionaliseren. Instellingen zonder structurele financiering zijn gedwongen dit te bekostigen vanuit projectsubsidies. Soms komt men nauwelijks toe aan de artistieke

inhoud, laat staan om aan innovatie te werken. Er is behoefte aan **collectiviteit**. In eerste instantie voor het collectief organiseren van basale zaken als verzekeringen en accountantsverklaringen. Maar de sector zou ook bij zaken als huisvesting en digitalisering meer gezamenlijk willen optrekken. Samenwerking en kennisdeling vergroot de impact van de vaak individueel en kleinschalig werkende kunstenaars en organisaties. Het ontbreekt de sector aan voldoende middelen om dit te organiseren.

Digitaal cultuuraanbod ontwikkelt zich en vormt een steeds grotere toevoeging aan de culturele en creatieve praktijk. De toename van digitale kunst (en de hybride vormen waarin digitale en fysieke media door elkaar bewegen) vraagt op sommige punten aandacht. Zo verandert de rol van de conservator en de wijze van archiveren. Veel digitale kunst is vluchtig van aard, de vraag is hoe deze digitale creaties te bewaren. Subsidieregelingen zijn nog nauwelijks gericht op digitale creatie en productie.

Het Stadscuratorium Amsterdam adviseert het college van B&W sinds 2019 over het bevorderen van **kunst in de openbare ruimte**. Het onafhankelijk orgaan werd op advies van de kunstraad opgericht. Omdat het Stadscuratorium zich onder andere bezighoudt met het behoud van het publieke karakter van kunst in openbare ruimte, pleit het voor het beter offline en online ontsluiten van de Amsterdamse collectie kunst in de openbare ruimte. Nu is de collectie online nog te versnipperd en onvolledig bereikbaar.

Amsterdam heeft veel **filmtheaters en filmfestivals** en een groot deel van de landelijke filmindustrie is in de stad gevestigd. In Nieuw-West is dit jaar Cinema de Vlugt geopend (voorheen Oxville Cinema in de Meervaart). Bijlmerbios heeft nu ook een vaste locatie in Zuidoost. Steeds meer instellingen buiten de filmsector nemen film op in hun reguliere programmering, zoals Movies at the Hermitage. IDFA, dat in 2023 35 jaar bestaat, verhuist naar het Vondelparkpaviljoen en wil op die plek een documentairetheater realiseren waar het hele jaar door documentaires te zien zijn.

Filmtheaters draaien steeds vaker dezelfde grote titels, zogenoemde **crossovers**: grotere art-housefilms voor een breed publiek. Er is ontzettend veel aanbod – theaters zijn bij elkaar tien maanden dicht geweest, zo'n vierhonderd films zijn 'blijven liggen'. Films verdwijnen door de ophoping van het aanbod binnen enkele weken weer van het doek of worden op ongunstige (rustige) tijden geprogrammeerd, weinig in de avonden.

Filmtheaters zijn in de huidige financieel-economische omstandigheden in beperkte mate in staat om te innoveren. Maar dat is wel nodig. **Projectoren, servers en systemen** zijn inmiddels verouderd, na de landelijke overstap naar digitale projectie tien jaar geleden. Deze apparatuur moet worden vervangen. Het ministerie van

Onderwijs, Cultuur en Wetenschap stelt hiervoor een tegemoetkoming beschikbaar. Dat is niet voldoende om de kosten te dekken.

De versnippering is groot als het gaat om trajecten voor nieuwe makers, vaak is het onduidelijk waar ze terecht kunnen. In 2021 is broedplaats Moving Arts Center Amsterdam (MACA) op de NDSM-Werf geopend. De bedoeling is dat opkomende en gerenommeerde audiovisuele makers er werk kunnen ontwikkelen, tonen en kunnen samenwerken. Een voorbeeld van een talentontwikkelingstraject voor **nieuwe filmmakers** is De Ontmoeting. De Ontmoeting begeleidt meerdere jonge talenten, waaronder autodidacten, in het maken van een korte film. Door deze makers met gevestigde partijen in contact te brengen, verbreden beide hun netwerk. De Ontmoeting maakt zich ook sterk voor de distributie van de films.

Podiumkunsten

De grenzen tussen de verschillende **podiumkunsten (dans, muziek, theater, woordkunsten)** vervagen steeds meer. Met het verhaal als uitgangspunt, niet de discipline. In alle podiumkunsten spelen naast zaken als fair practice en huisvesting vergelijkbare onderwerpen. Er is een gebrek aan ruimte om te trainen en te repeteren. Vooral voor dans en circus is fysieke ruimte nodig om technische vaardigheden op peil te houden. Daarnaast staat in alle disciplines talentontwikkeling onder druk. Binnen de podiumkunsten bestaat behoefte om anders te produceren, om meer nadruk te leggen op het proces in plaats van het product. Door een groeiend klimaatbewustzijn klinkt er een roep uit het veld om tournees duurzamer in te steken. Het is niet houdbaar om makers/instellingen overal maar voor een korte periode te laten neerstrijken.

Circus groeit en ontwikkelt verder. Circustheater TENT initieerde in samenwerking met Bellevue in 2021 het festival This is not a circus, waar nieuwe multidisciplinaire circusvormen een plek krijgen en de Staat van het Circus wordt uitgesproken. Binnen de populaire theatervorm **musical** geven jonge makers vorm aan een nieuwe musicaltaal. In 2020 werd een bijzonder hoogleraar Musical benoemd bij Theaterwetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam.

Festivals en evenementen beleefden in de zomer van 2022 hoogtijdagen. Buitenlocaties zijn aantrekkelijk, zo vindt Julidans voor een deel plaats in parken, met het programmaonderdeel Julidans at the Park/Julidans Extended. Met name op locaties waar muziekfestivals worden georganiseerd, is de belasting op de omgeving groot. In 2018 zijn er ‘locatieprofielen’ opgesteld, waarin regels en beperkingen per (festival)locatie zijn beschreven. Een groeiend aantal initiatieven en een krimpend aanbod van plekken in de stad maken vergunningen voor festivals en evenementen schaars goed. Dit maakt een inhoudelijke visie op het festivalaanbod noodzakelijk. Op dit moment ontbreekt er een instrument (infrastructuur) waarmee kan worden

beoordeeld of het aanbod voldoende gebalanceerd is.

Er wordt regelmatig, mede als gevolg van de coronaperiode, op onconventionele plekken opgetreden. Makers zoeken **speelplekken** buiten de zalen. Veelal gaat het om openbare locaties of plekken in relatie tot een maatschappelijk thema. Zo werden er muziekoptredens verzorgd voor het raam van verzorgingshuizen of werden theatervoorstellingen verplaatst naar Zoom.

Theaters in Amsterdam werken steeds vaker samen om producties in elkaars huizen te krijgen. In gezamenlijkheid wordt gekeken naar lange duurzame lijnen: wat kun je samen op de verschillende plekken in de stad betekenen. Zo was de voorstelling De Gliphoeve zowel in Bijlmer Parktheater, ITA als de Meervaart te zien. Ook werken gezelschappen meer in collectieven.

Verschillende (gevestigde) podia bieden jonge makers de mogelijkheid te experimenten en werk te vertonen en netwerk te delen met de stad, door hen een periode '**de sleutel**' van hun huis te geven. Zo geeft Felix Meritis creatief producent Shaquille Shaniqua Joy de ruimte voor het interdisciplinaire programma Living Room Session. Theater Bellevue geeft de sleutel aan queer theatermaker Rikkert van Huisstede (BOYS WON'T BE BOYS).

Dans is een taal die mensen verbindt, beweging is een universeel gegeven. In Amsterdam zijn alle componenten aanwezig voor een bloeiend dansveld: diverse dansopleidingen, jonge dansers en makers die na hun studie het werkveld in stromen en choreografen die er al jaren werkzaam zijn. Er zijn verschillende dansgezelschappen, festivals en podia waar dans te zien is. Het artistieke belang van genres als hiphop en breakdance wordt steeds vaker vertaald in de programmering van gevestigde podia. Amsterdam kent meerdere plekken waar instellingen, makers, dansers en publiek elkaar kunnen vinden en waar makers begeleid worden. Die plekken zijn versnipperd over de stad elk gericht op een specifiek segment binnen de dans, zoals hiphop (o.a. Hiphop Academy), performance (o.a. Veem Theater), ballet (Nationale Opera & Ballet) of hedendaagse dans (o.a. ICK Amsterdam). Structureel gebrek aan budget, problemen in de infrastructuur/keten, en de sector overstijgende opgaven maken dat er geen sprake is van een sterke, coherente dansketen.

Een aantal **fysieke ontwikkelplekken** die met name jonge dansmakers ondersteunden, is weggevallen. De gevolgen hiervan en van het wegvallen van andere onderzoeks- en residentieplekken, maar ook trainingsplekken in dans, performance en mime, zijn duidelijk merkbaar met uit de sector verdwijnende makers en uitvoerenden. De voortgezette regeling SED (Stichting Eigentijdse Dans), die voorziet in een bijdrage in de huur van studio's en repetitieruimte, wordt enorm overvraagd, behoefte aan ondersteuning op dit vlak is groot.

Het Amsterdamse **muziekveld** bestaat uit zeer verschillende spelers en genres. Van veel bezochte poppodia tot internationaal erkende orkesten en concertzalen. Vanuit de diverse samenstelling van de stad en de daarbij horende subculturen ontstaan en ontwikkelen, ook buiten het zicht van gevestigde instellingen, hybride stijlen met een enorme achterban. Dit zorgt voor een internationale aantrekkingskracht in popcultuur, festivals en nachtcultuur. Slechts een deel van de muzieksector krijgt in Amsterdam de kans om zich duurzaam door te ontwikkelen middels structurele financiële ondersteuning. Goed vertegenwoordigd zijn klassieke muziek en in mindere mate jazz. Er is onvoldoende balans in de muzikale infrastructuur die de muziekpraktijk, van eerste muziekles tot jamsessies tot professionele praktijk in alle genres stimuleert.

Veel studenten op de Amsterdamse **muziekopleidingen** komen niet uit Amsterdam, en nog vaker niet uit Nederland. Studenten vertrekken na hun studie naar steden waar meer mogelijkheden zijn. De talenten uit de stad worden, met name binnen de popcultuur, minimaal ondersteund om zich in Amsterdam te wortelen, door te ontwikkelen of te spelen.

De **bandjescultuur** is nagenoeg verdwenen, cafés die een avond per week podium bieden aan lokaal talent zijn schaars. Ook kleine en betaalbare speelplekken met een goede geluidskwaliteit zoals Sugarfactory, Pakhuis Wilhelmina en Winston Kingdom verdwijnen. Daar komen weinig nieuwe locaties voor terug. Wel bestaat er een levendige producercultuur waar digitaal muziek wordt geproduceerd, mede door de beschikbaarheid van toegankelijke apps en betaalbare programma's.

Er zijn in Amsterdam veel uiteenlopende **woordkunstinitiatieven**, vanuit een groeiende meerstemmigheid. Podia in verschillende stadsdelen organiseren spoken word en storytelling-avonden, waaronder bijvoorbeeld Mezrab. Met De Balie, Pakhuis de Zwijger, Amerpodia en de vele andere plekken waar debatten plaatsvinden, heeft Amsterdam een toonaangevende debatcultuur. Veel gelezen Amsterdamse opiniemakers bundelen hun werken in boekvorm. Podcast is onverminderd populair en wordt daarbij steeds vaker ingezet om een schoolklas voor te bereiden op een voorstelling.

Musea en Erfgoed

De **museale sector** wordt gekenmerkt door verschillende locaties waar tentoonstellingen bezocht kunnen worden. Er zijn grote en kleine musea die opereren in de beeldende kunsten, op het vlak van wetenschap en het digitale domein of actief zijn in erfgoed. Een netwerk dat, met buurtmusea, tot in de haarvaten van de stad reikt. Het monumentale pand waar het Amsterdam Museum huist, wordt de komende jaren grondig gerenoveerd, waarna het stadsmuseum terugkeert naar het voormalige Burgerweeshuis. Jaarlijks vindt in Amsterdam de Museumnacht plaats, een evenement gericht op jongeren, met vele partners over de hele stad verspreid die in de nacht hun deuren openen en diverse activiteiten aanbieden.

Musea en erfgoedinstellingen staan voor grote veranderingen op het gebied van digitalisering, meerstemmigheid, inclusie en participatie. Dit gaat gepaard met een verjonging van het publiek en een zoektocht om deze generaties beter te kunnen bedienen. Musea verhouden zich tot actuele maatschappelijke vraagstukken en dat beïnvloedt de programmering en de bedrijfsvoering. Het nemen van klimaatverantwoordelijkheid en oog hebben voor antiracisme heeft consequenties voor passende sponsoren en partnerships. In de sector wordt veel gesproken over het **creëren en monitoren van impact**. Bezoekersaantallen geven geen informatie over de kwaliteit en de ervaring van de bezoeker. Zo heeft het Rijksmuseum samen met McKinsey & Company een Impact Monitor ontwikkeld over 2019 en 2020 om de maatschappelijke en economische waarde van het museum op de samenleving in kaart te brengen.

Er bestaan verschillende samenwerkingen tussen Amsterdamse **musea en zorginstellingen** als Cordaan. Bewoners, cliënten en medewerkers – onder meer mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt – worden betrokken bij kunst en cultuur. Mensen die het museum niet kunnen bezoeken, hebben op deze manier toch toegang tot de kunsten. Deze samenwerkingen zijn vaak niet duurzaam.

Maatschappelijke ontwikkelingen beïnvloeden de focus binnen **erfgoed** in de stad. Vraagstukken rondom erfgoed zijn vaak onderdeel van het publieke debat. Er is een (voorzichtige) behoefte om archieven en bestaande collecties vanuit verschillende perspectieven vorm te geven. Context waarin kunst wordt gepresenteerd, krijgt aandacht, zoals de Gouden Koets in het Amsterdam Museum. Verschillende organisaties verdiepen zich in het ontsluiten van kennis en aspecten van de geschiedenis die ondervertegenwoordigd zijn in het veld. The Black Archives is een speler van betekenis op dit vlak. Ook wordt er ruimte geclaimd voor immaterieel erfgoed. Zo organiseert KIP Republic elk jaar Free Heri Heri for All tijdens Keti Koti, waar een groeiend aantal Amsterdamse instellingen aan deelneemt.

‘Het belang van een op te richten nationaal museum over het Nederlandse koloniale slavernijverleden is evident. Alle Nederlanders zouden in aanraking moeten komen met dit onderbelichte deel van onze geschiedenis en hoe dat doorwerkt tot op de dag van vandaag’. Dit was te lezen in het gezamenlijk advies dat de Raad voor Cultuur en de Amsterdamse Kunstraad in 2021 uitbrachten over de plannen voor een **Nationaal Slavernijmuseum** in Amsterdam. Inmiddels zijn kwartiermakers aangesteld om die plannen voor het museum verder uit te werken. Het museum dat een nationale uitstraling krijgt en waarvoor momenteel een locatie wordt gezocht, zal zich inhoudelijk richten op een breed publiek waar educatie, kunst, kennisdeling en onderzoek een belangrijke rol in spelen. Voor ogen is om vanaf 2023 een start te maken met een tijdelijke collectie en programmering.

AMSTERDAMSE KUNSTRAAD

AANBEVELINGEN

VERKENNING 2022

- Maak een verschuiving in de verdeling van middelen; investeer meer in sectoren waar randvoorwaarden voor verdere professionalisering nodig zijn. Maak daarnaast meer ruimte in het budget voor makers, in- en doorstroom, experiment en meerstemmigheid.

- Concretiseer bij alle nieuwbouw de komende 15 jaar een reëel percentage woningen voor kunstenaars. Stimuleer daarbij zelforganisatie bij kunstenaars, stel ruimte en middelen beschikbaar voor het coöperatief realiseren van woon- en werkruimte.

- Stimuleer een initiatief voor een cultuurhostel dat onder marktprijzen opereert voor kunstenaars die tijdelijk huisvesting nodig hebben omdat zij naar Amsterdam komen voor tentoonstellingen/optredens/projecten. Dit kan de tijdelijke huisvestingstaken voor grote en kleine instellingen verlichten.

- Stimuleer de oprichting van een privaat fonds voor kunst en cultuur waarbij ondernemers en/of vermogenden een verantwoordelijkheid nemen voor de kunst en cultuur in hun stad. Rotterdam heeft zo'n investeringstraditie.

- Laat coronasteun anders terechtkomen in de stad, meer bij kleine instellingen en zelfstandige makers.

- Verbreed en verruim de mogelijkheden van de Stadspas, die door Amsterdammers met een laag inkomen nu beperkt gebruikt kan worden voor bezoek aan culturele instellingen.

- Onderzoek de bewegingsruimte ten aanzien van kostprijsdekkende huren voor culturele instellingen.

- Faciliteer via de Werkdesk Kunst & Cultuur advies(gesprekken) en kennisdeling over de implementatie van de Fair Practice Code in Amsterdam.

- Richt een code en loket rond (sociale) veiligheid in, met handreikingen voor bestuurders over veiligheid in interne processen en bedrijfswaarden. Besteed hierin ook aandacht aan het instellen van een vertrouwenspersoon. Dit zou een uitbreiding van de Governance Code Cultuur kunnen zijn.

- Faciliteer een breed publieksonderzoek om inzicht te krijgen in de behoeftes en voorkeuren van het (potentiële) publiek.

STADSDELEN

- Zorg voor een stadsbrede coördinatie en voldoende middelen en mogelijkheden om alle stadsdelen, wijken en buurten van voldoende kunst en cultuur te voorzien. Zorg dat er voldoende menskracht is per stadsdeel om hier gedegen vorm aan te geven en zorg dat de subsidies voor iedereen laagdrempelig aan te vragen zijn.

KUNSTENPLAN

- Geef een verdiepend vervolg op het Actieplan diversiteit en inclusie, als integraal onderdeel van de subsidieaanvraag, niet als losse bijlage. Vraag instellingen concrete doelstellingen te formuleren, in beoordeling nadruk te leggen op reflectie (benoem ook wat nog niet goed gaat), de kwaliteit van het interne gesprek, en integriteit (of daadwerkelijke niveau van inclusie) van keuzes en uitwerking. Laat dit meewegen in de beoordeling en verantwoording.

- Laat instellingen over de eerste twee 'verloren jaren van corona' geen verantwoording afleggen. Leg minder nadruk op output (aantallen) in de prestatie-eisen. Laat instellingen in hun verantwoording en volgende aanvraag wel kritisch beschouwen op vragen als 'waar herstel je van, op welke manier en waar wil je naartoe?'.

- Maak meer ruimte voor intenties in de aanvraag: ketenverantwoordelijkheid, diversiteit en inclusie, publiek en samenwerking.

- Ga in gesprek met de sector om invulling te geven aan wat ketenverantwoordelijkheid zou moeten zijn.

- Ga in gesprek met de sector over impact als beoordelingsinstrument.

CULTURELE INVESTERINGSREKENING 2022

Op verkiezingsdag presenteerde de kunstraad de Culturele Investeringsrekening 2022. In dit advies signaleerde de kunstraad urgente investeringen voor de komende coalitieperiode en de twee periodes daarna. Investeringen die we in het kader van aanbevelingen voor een toekomstbestendige sector hieronder in deze verkenning meenemen.

- Creëer in Amsterdam Zuidoost een iconisch gebouw waarin verschillende kunstvormen samenkomen, een Huis voor de Kunsten 3000 – waar het Leerorkest en de drum- en steelbands hun basis hebben en waar ruimte is voor een poppodium, met een veelvoud aan oefenruimtes, studio's, flexibele ruimtes en verschillende concertzalen/podia. Een gebouw dat door z'n architectuur en duurzaamheid (inter)nationaal tot de verbeelding spreekt en tevens uitnodigt tot samenwerking met instellingen uit de rest van Amsterdam en daarbuiten.

- Verstevig de culturele ankers in Zuidoost, het Bijlmer Parktheater (BPT) met een grootstedelijk gebouw en de OBA met een stadsdeelbibliotheek. Maak daarnaast plaats voor een filmhuis.

- Creëer een permanente plek voor tijdelijkheid op dezelfde wijze (demontabel en modulair) als de noodvoorziening voor de Amsterdam International Community School in Zuidoost. Hier kan zowel voor BPT als het Leerorkest en de drum- en steelbands tijdelijke studio- en repetitieruimte gecreëerd worden. Zodra de nieuwe gebouwen gereed zijn, kan dit een permanente plek worden voor tijdelijke culturele initiatieven. Een locatie die voortdurend evolueert.

- Faciliteer de totstandkoming van een Kunst en Cultuur Unie Zuidoost, waarin de expertise gebundeld wordt van al die mensen die aan de toekomst van Zuidoost werken. Veranker de culturele basis, van tijdelijkheid tot permanent, met structurele subsidie. Verhoog hiervoor het AFK-budget culturele voorzieningen Zuidoost als structureel investeringsbudget, met zowel bouw- als programmageld.

- Verhoog het budget voor projectsubsidies bij het AFK. Makers hebben vertrouwen en flexibiliteit nodig, ondersteuning waarin niet alleen ruimte is voor resultaat, maar ook voor het artistiek proces en experiment.

- Verhoog het budget waarmee jonge culturele organisaties zich in twee jaar kunnen versterken en doorontwikkelen. Vier jaar geleden als nieuw instrument geïntroduceerd, slaat de regeling inmiddels aantoonbaar succesvol de brug tussen projectmatig werken en vierjarige subsidies.

- Stel een gebiedsgebonden minimum percentage voor vrije ruimte in en breng in kaart waar vrije ruimte (permanent) kan worden ingericht; een Vrije Ruimte Stadskaart. Maak middelen vrij om te experimenteren met model spaces, naar Berlijns voorbeeld.

- Faciliteer een congres of een consortium, voor iedereen die zich bezighoudt met cultuur in de vrije ruimte. Daarbij kan ingezet worden op internationale kennisuitwisseling om lokaal te leren en toe te passen, zoals de Frei(T)räume/ Envisioning Free Space Conference in Berlijn.
  NB. deze conferentie heeft recent in Amsterdam plaatsgevonden.

- Vergroot de IJzeren Voorraad, maak zoveel mogelijk de koppeling tussen wonen en werken (atelierwoningen) en hanteer daarbij een normering voor het aantal vierkante meters, de ligging en kwaliteit.

- Vergroot het aantal broedplaatsen, met een norm voor aantal en metrage per stadsdeel. Veranker het broedplaatsenbeleid met structurele middelen.

- Breid de recentelijk opgezette Regeling Integraal Maatschappelijk Initiatief (RIMI) uit. Het huidige broedplaatsenbeleid leunt nu te veel op alleen het kunst en cultuurbudget.

- Leg de verbouwing en uitbreiding van Paradiso vast.

- Realiseer een 'nachtloket' – door de gemeente eerder Team Nachtcultuur genoemd.

- Breid de referentienorm die bij nieuwbouw voorziet in een vast aantal vierkante meters voor onder meer kunst en cultuur uit met een dekkend financieel plan voor exploitatie.

- Breng een differentiatie in de percentageregeling aan in de hoogte van de percentages voor kunst in de openbare ruimte, met bij lagere investering(en) in gebiedsontwikkeling een hoger percentage (tot drie procent), en hanteer daarbij een ondergrens van 50.000 euro.

- Alloceer per stadsdeel een ruim budget voor kunst in de openbare ruimte en werf per stadsdeel een curator als bemiddelaar om dit geld, samen met het Stadscuratorium te besteden.

- Stel samen met de schoolbesturen een nieuw Convenant Basispakket op, zodat kunst- en cultuureducatie verankerd blijft in het beleid van de stad.

- Verhoog het budget voor de OBA, zodat de OBA met het oog op de groei van de stad toekomstbestendig blijft. De OBA staat op de gemeentebegroting onder Kunst en Cultuur, het belang van de OBA op het gebied van educatie legitimeert echter een budgetverhoging vanuit Onderwijs.

- Bestendig de realisatie van het Nationaal Slavernijmuseum.

AMSTERDAMSE
KUNSTRAAD

COLOFON

VERKENNING 2022

VERKENNING 2022, AMSTERDAMSE KUNSTRAAD, 22 DECEMBER 2022

verkenning.kunstraad.nl

Bestuur
Felix Rottenberg, voorzitter
Paulette Smit, vicevoorzitter (tot 26 november 2022)
Alida Dors
Jaïr Stranders
Katja Weitering
Isis van der Wel

Vaste adviseurs
Floortje Bakkeren
Mary Berkhout
Dorothy Blokland
Dominique Citroen
Claire van Daal
Timo Demollin
Veerle Devreese
Hildegard Draaijer
Martin van Engel
Iván García-Romero
Peggy Gemerts
Jappe Groenendijk
Anne de Haij
Menno Hartman
Djoere de Jong
Wim Manuhutu
Daniela Petovic
Lisa Reinheimer
Gijs Schunselaar
Hernán Schvartzman
Leo Spreksel
Maria Wüst
Simone Zeefuik
Rita Zipora Verbrugge

Bureau
Barbara van de Water, algemeen secretaris
Sjaiesta Badloe, beleidsmedewerker
Bianca Nieuwboer, beleidsmedewerker
Liza Titawano, beleidsmedewerker
Carlijn Diesfeldt, projectmedewerker
Angelo Ormskerk, bureaumedewerker

Vormgeving
Webdesign: Studio Airport
Videografie en geluid: Greg Macousi
PDF: Context - creative studio

Met dank aan alle personen en organisaties die de kunstraad sprak ter voorbereiding op de Verkenning 2022.

Amsterdamse Kunstraad
Piet Heinkade 179
1019 HC Amsterdam

kunstraad.nl

AMSTERDAMSE KUNSTRAAD

BIJLAGE

VERKENNING 2022

Gemeente Amsterdam

Bezoekadres
Amstel 1
1011 PN Amsterdam

Postbus 202
1000 AE Amsterdam
Telefoon 14 020
amsterdam.nl

Retouradres: Postbus 202, 1000 AE Amsterdam

Het bestuur van de Amsterdamse Kunstraad
Pakhuis de Zwijger
Piet Heinkade 179
1019 HC AMSTERDAM

Datum 15 november 2022
Behandeld door Kunst en Cultuur

Onderwerp Opdrachtformulering voor Verkenning 2022

Geachte leden van het bestuur,

Met deze brief willen we de Amsterdamse Kunstraad verzoeken om een verkenning van het culturele landschap in Amsterdam op te stellen. Nu definitief bekend is gemaakt dat zowel de landelijke cultuurplanperiode als de Amsterdamse Kunstenplanperiode niet verlengd gaan worden, is de Verkenning 2022 door de Kunstraad de eerste stap in de voorbereiding van het Kunstenplan 2025-2028.[1]

De context waarbinnen de Verkenning 2022 wordt opgesteld is radicaal anders dan voorgaande keren. De impact van de coronacrisis op de cultuursector is ongekend groot en zal de komende tijd nog goed voelbaar blijven. Daarnaast hebben we inmiddels met meer crises te maken die hun uitwerking hebben op kunst en cultuur in Amsterdam. Het is oorlog in Europa, er is een energiecrisis, ongekend hoge inflatie, en de problematiek op de arbeidsmarkt lijkt onoplosbaar. Het is uitgesloten dat de wereld weer wordt zoals die was. Dat geldt ook voor het culturele landschap in Amsterdam. Hoe we met deze nieuwe realiteit moeten omgaan is de grote opgave voor de komende periode. De urgentie om gezamenlijk aan een toekomstbestendige culturele infrastructuur in Amsterdam te werken die open en inclusief is, is groter dan ooit. Verandering, innovatie, samenwerking en nieuwe instroom zijn daarbij cruciaal, evenals ongelijk investeren voor gelijke kansen.

In de Verkenning 2022 vragen we daarom naast een beschrijving van de artistiek-inhoudelijke en bedrijfsmatige ontwikkelingen en tendensen in de verschillende onderdelen van de cultuursector ook een toelichting op de impact van de coronacrisis (en andere crises) op deze sectoren (op korte

[1] Op grond van de Verordening Amsterdamse culturele infrastructuur, Hoofdlijnen en Kunstenplan en de Verordening op de Amsterdamse Kunstraad wordt halverwege het Kunstenplan een verkenning opgesteld onder regie en verantwoordelijkheid van de Amsterdamse Kunstraad. De Verkenning vormt de basis voor het formuleren van beleid door het gemeentebestuur dat wordt vastgelegd in de Hoofdlijnennota.

en middellange termijn) met aanbevelingen over hoe de cultuursector in Amsterdam meer toekomstbestendig kan worden. Deze input zullen we betrekken bij het opstellen van de criteria en de inrichtingseisen voor de subsidieaanvragen voor het nieuwe Kunstenplan.

We vragen u in de Verkenning 2022 aandacht te besteden aan de volle breedte van het culturele landschap in de gehele stad, zowel de gesubsidieerde als niet gesubsidieerde voorzieningen.

Bij het opstellen van de Verkenning verzoeken we u culturele instellingen en makers te betrekken, de verschillende overlegorganen zoals het ACI-overleg, de cultuurtafels, Cultureel Zuidoost, brancheorganisaties, de Evenementen Vereniging Amsterdam, het Overleg Nachtcultuur Amsterdam i.o., etc. Voor overige informatie zijn de gemeente (Kunst en Cultuur, stadsdelen, OIS, etc.) en het AFK belangrijke leveranciers. Daarnaast kunnen gegevens worden gebruikt van landelijke instellingen als SCP, CBS, Kunsten '92 en Boekman.

Planning en financiën
We verzoeken u de Verkenning 2022 uiterlijk 16 januari 2023 op te leveren.
Voor de Verkenning 2022 is een aanvullend budget beschikbaar van maximaal € 42.000. De directie Kunst en Cultuur ontvangt daartoe graag een begroting.

We hopen u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
Namens het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Amsterdam,

Touria Meliani
Wethouder Kunst en Cultuur